

אולם למעשה, כאשר תושב השטחים מבקש לרשום במרשם האוכלוסין את בנו בגיל 16 עד 18, הוא מסורב מכל וכל.

עמדת ישראל בפועל בנושא זה היא שיש לבקש בקשה לאיחוד משפחות עבור ילדים בגילאים אלה. לא רק שישראל מפירה את החוק בגישה זו, אלא שכבר הוסבר עד כמה מצומצמות המכסות השנתיות לאיחוד משפחות וכן כי ההליך של איחוד משפחות הוקפא, למעט לקבוצה המוגדרת אוכלוסיית בג"צ I. כמו כן, מתנגד המוקד להפיכת הליכי רישום רגילים של נערים במרשם האוכלוסין לבקשה לאיחוד משפחות, הן מתוך תפיסת הנושא והן משום שיש כאן הפרה בוטה ושרירותית של החוק.

* * *

הפירוט שנמסר כאן, מתאר רק חלק מהבעיות הקשות המאפיינות את נושא איחוד המשפחות. המוקד ממשיך לטפל באספקטים השונים של בעיית האחמ"ש.

* * *

במהלך 1996 טופלו במוקד 277 פניות שונות בקטגוריה של אחמ"ש, מתוכן 25 מהפניות נתקבלו לראשונה ב-1996.

בין 277 הפניות הללו, 17 נוגעות למשפחות מעזה. במהלך 1996 עלה בידי המוקד להביא לפתרון בעיותיהן של 125 מן המשפחות הללו. בשבע מהפניות סירבה ישראל לאשר הבקשות לאיחוד משפחות.

ב. בעיות תושבות ואיחוד משפחות בירושלים - הטרנספר השקט:

עניין התושבות בירושלים מובחן מעניין התושבות בגדה ובעזה. עוד בשנת 1967 הוחל החוק הישרלי על חלקים נרחבים מהמטרופולין של ירושלים שהיו עד אז בשליטה ירדנית. מי שנוכחו במפקד שנערך אז בתחום עליו הוחל החוק הישראלי, קיבלו תעודות זהות ישראליות כחולות ומעמד של תושבי קבע (אך לא אזרחים) בישראל. לתושבי ירושלים מוקנים מספר יתרונות ביחס לשאר תושבי השטחים: הם זכאים לחיות ולעבוד בעיר (ובישראל כולה) גם כאשר הסגר מונע כניסת תושבי הגדה או עזה אליה; הם זכאים לביטוח לאומי ולביטוח בריאות.

בשנה האחרונה אנו עדים לטרנספר שקט של תושבי ירושלים מעירם. כל השנים נקטו הרשויות הישראליות במדיניות, שנועדה לווסת את ה"מאזן הדמוגרפי" בירושלים ע"י צמצום מספר תושבי העיר הפלסטינים. בין היתר מדובר במניעת בנייה חדשה במזרח העיר, אי-הקמת כיתות לימוד וסירוב לאשר בקשות לאיחוד משפחות לנשים מזרח ירושלמיות שביקשו תעודות זהות עבור בני זוגן מהגדה, מעזה, מירדן או ממדינות אחרות. בנוסף, מי שיצא לחו"ל ולא חידש את מסמך הנסיעה שלו במועד, איבד את זכותו לשוב לעיר. היום הכלי לצמצום מספר תושבי מזרח ירושלים הפלסטינים הוא הקריטריון של "מרכז חיים".

בלשכת משרד הפנים במזרח העיר הוחל מאז חודש מרץ 1996 בפעולה רחבת הקף של נטילת תעודות זהות. משפחות שלמות מקבלות הודעה (לעתים באמצעות הדואר), כי בניהן חדלו להיות תושבים. ההודעה מלווה בדרישה לעזוב את ירושלים תוך חמישה עשר יום. הרקע המשפטי לשליחת מעמד התושבות הוא פרשנות משרד הפנים (שזכתה לגיבוי בית המשפט), לפיה, מי שהעתיק את מרכז חייו מירושלים, רשיון ישיבת הקבע שלו (המגולם בתעודת הזהות) פוקע מאליו. המדובר באנשים שעברו, לדעת משרד הפנים, להתגורר בגדה (כולל פרבריה של ירושלים שהחוק הישראלי לא הוחל עליהם), בירדן או בארצות אחרות. גם אם שבו לחיות בירושלים מזה מספר שנים, מקבלים אנשים אלו הודעות גירוש. משך כל השנים המשיכו אנשים אלו לקבל את מלוא השירותים במשרד הפנים הישראלי (כולל כניסה ויציאה מישראל כתושבים), מבלי שהוזהרו באופן כלשהו שהם עלולים לאבד את תושבותם.

מקרה מיוחד הוא המקרה של תושבות ירושלים שנישאו למי שאינם תושבי העיר. משך שנים ארוכות היתה מדיניות משרד הפנים לסרב לבקשות שהגישו נשים תושבות ירושלים לאיחוד משפחות ("אחמ"ש") עם בני זוגן שאינם תושבי ירושלים. בשנת 1994 הכריז משרד הפנים על מדיניות חדשה, לפיה בקשות כאלו יאושרו, אם מרכז חיי האישה הוא בירושלים ובהיעדר מניעה בטחונית או פלילית. הנשים הוזמנו להגיש בקשות אחמ"ש, ואלפים כאלו אכן הוגשו. לא מעט מהבקשות שהוגשו אושרו, אך הטיפול של משרד הפנים הצטיין באיטיות ובשחיתות (בסתיו 1995 חשף העיתון "ידיעות אחרונות" את השחיתות שפשתה בלשכה במזרח העיר).

החל מראשית 1996 הוקפא הטיפול בכל בקשות האחמ"ש, ומשרד הפנים החל לדרוש מכל המבקשים רשימה נוקשה, כמעט בלתי אפשרית, של מסמכים שיעידו, כי מרכז חיי המשפחה הינו והיה כל השנים בירושלים. מי שאינה עומדת בדרישה במלואה, צפויה לקבל סירוב לבקשת האחמ"ש ולעתים גם נשללת תושבותה. לעומת זאת, מי שמצליחה להוכיח מרכז חיים מתמשך - גם בתנאי הסגר, כשבן הזוג מנוע זה שנה לפחות מלהיכנס לישראל - אינה זוכה למענה. כאשר בן הזוג הוא תושב השטחים, אין היום גם שום הסדר שיאפשר למשפחה חיים תקינים בצוותא בירושלים, עד שתידון הבקשה לאיחוד משפחות.

גם רישום הילדים בתעודות הזהות של אימותיהם - תהליך אוטומטי כשמדובר באזרחים - חסום בפני תושבות מזרח ירושלים הנשואות לבן זוג שאין לו תעודת זהות כחולה. בקשות כאלו מתקבלות במשרד הפנים רק כשהן מוגשות באמצעות עו"ד, ומאושרות רק במקרים נדירים ועל בסיס קריטריונים מחמירים מאוד.

השנה התמודד המוקד גם עם נוהל גזעני נוסף הנוהג בלשכה במזרח ירושלים. נוהל זה מחייב את מי שאיבד את תעודת זהותו להביא תצהיר מבית המשפט, אישור ממחלק המיעוטים של המשטרה ואישור מוכתר, כתנאי

להנפקת תעודה חדשה. הנוהל חל ללא אבחנה על כל תושבי מזרח ירושלים. לגבי כל אדם אחר בישראל, נדרשת אך ורק הצהרה על האובדן.

האפליה לרעה של תושבי מזרח ירושלים מתבטאת גם בתחום הזכויות החברתיות. תושבות מזרח ירושלים מקבלות קצבאות ילדים מהביטוח הלאומי רק לאחר הליך ממושך של חקירות, כשהביטוח הלאומי מנסה להוכיח שהן אינן חיות בתחומי העיר (או אינן חיות בה די זמן), ולכן אינן זכאיות לקצבאות. לא פעם מתקבלות הקצבאות רק לאחר פנייה לבית הדין לעבודה. לאחרונה מיושמת אותה מדיניות גם לגבי דמי האשפוז ליולדת, ויולדות תושבות מזרח ירושלים, הנשואות למי שאיננו תושב, נדרשות לשלם את דמי האשפוז מכיסן. ילדים של תושבות העיר, אשר משרד הפנים מציב מכשולים בדרך לרישומם, אינם מקבלים את שירותי הבריאות להם הם זכאים עפ"י חוק ביטוח בריאות ממלכתי.

במוקד להגנת הפרט מטופלות עשרות תלונות של תושבי מזרח ירושלים - בעניין בקשות לאיחוד משפחות, רישום ילדים, שלילת תושבות, סירוב למתן שירותים רפואיים ועוד. בכל הנושאים האלו פועל המוקד בתיאום עם ארגונים נוספים ועם עורכי דין פרטיים המתמחים בתחום זה. הטיפול בתלונות נעשה באמצעות התכתבות עם הרשויות הרלוונטיות ופניות פרטניות ועקרוניות לבתי המשפט, ובמיוחד לבית המשפט הגבוה לצדק.

במהלך 1996 טופלו במוקד 122 פניות בקטגוריה זו. ב-23 מהפניות אושר רישום ילדים וכן אושרו היתרי שהייה מיוחדים לבעליהן של התושבות בירושלים. אף לא אחת מהפניות לאיחוד משפחות נענתה.

ג. החזרת מגורשים

קטגוריות שונות של מגורשים

באופן פרדוקסלי, סיכוייו של אדם לחזור לשטחים כתושב טובים יותר אם גורש בשל פעילות עויינת, מאשר אם יצא מן האיזור מרצונו ומסיבה כלשהי - תהא הסיבה מוצדקת אשר תהא - לא הצליח לחזור (או לחדש את כרטיס היוצא) בזמן. הסיבה לכך נעוצה בהליך אוסלו.

מצד אחד, עניינם של "מאחרים" (או מי שאיבד תעודת זהות) נמסר לוועדה משותפת שטרם הוקמה. כמו-כן, נדחה למו"מ עתידי כל הנושא של עקורים לאחר 1967 - נושא האמור להיות נדון בוועדה מרובעת צדדים (הן לפי הצהרת העקרונות עם אש"פ מ-1993 והן לפי הסכם השלום עם ירדן). ממילא "מאחר" נחשב בעיני הרשויות הישראליות כמי שאיבד לצמיתות את זכות התושבות, וכיום אין כל מנגנון או הליך לדון בהחזרתו.